



PROF. DR BRONISŁAW SZAFRAN

1897—1968

W dniu 4 lipca 1968 roku zmarł nagle w Krakowie profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego Bronisław Szafran, znakomity bryolog, którego działalność naukowa zaważyła w wysokim stopniu na rozwoju tej dziedziny nauk botanicznych w naszym kraju.

Bronisław Tomasz Szafran urodził się 30 maja 1897 r. w Brzeżanach, gdzie jego ojciec Tomasz był nauczycielem gimnazjalnym, matka Helena z domu Truskowska. W swym mieście rodzinnym ukończył szkołę podstawową oraz uczęszczał do gimnazjum typu klasycznego (1909—1914). Przerwaną wybuchem wojny naukę kontynuował w Dębicy, ale egzamin dojrzałości złożył w Brzeżanach w 1918 roku.

W latach 1916—1918 prof. Szafran służył w armii austriackiej (brał udział w walkach na froncie włoskim), później w armii polskiej (1919—1921).

Studia wyższe rozpoczął w 1921 r. na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego; uzyskując w 1927 r. stopień doktora filozofii na podstawie rozprawy pt. „Budowa i wiek torfowiska w Pakosławiu pod Ilżą“, wykonanej w Instytucie Botanicznym UJ, którego kierownikiem był prof. dr W. Szafer.

W latach 1926—1928 uczył w żeńskim seminarium nauczycielskim w Chrzanowie. W tym też czasie (1928) zawarł związek małżeński z Marią z Juszcakiewiczów. Zdzisław, jedyny syn Profesora, jest dziś pracownikiem naukowym Akademii Medycznej w Krakowie.

Od 1 lipca 1928 r. aż do wybuchu drugiej wojny światowej prof. Szafran zajmował stanowisko adiunkta w Państwowym Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach, w dziale łąk i pastwisk, który swą siedzibę miał we Lwowie. W czasie wojny był zatrudniony w Zakładzie Morfologii i Systematyki Roślin Uniwersytetu im. Jana Kazimierza we Lwowie (kierownik prof. dr S. Kulczyński), a po zajęciu miasta przez Niemców przeniósł się do Krakowa. Tu przez dwa długie lata okupacji (1942—1944) pracował z wielkim poświęceniem w Instytucie Badania Tyfusu i Chorób Wirusowych (kierownik prof. dr R. Weigel), a od lipca 1944 r. do 29. II. 1945 r. zajmował stanowisko leśniczego w Gumniskach.

Po zakończeniu działań wojennych prof. Szafran został zatrudniony w Ogrodzie Botanicznym UJ (3. III. 1945), początkowo na stanowisku st. asystenta a później adiunkta. W 1947 r. habilituje się na Uniwersytecie Jagiellońskim z zakresu systematyki roślin, ze szczególnym uwzględnieniem bryologii; prowadzi wykłady uniwersyteckie i ćwiczenia. Tytuł profesora nadzwyczajnego Uniwersytetu Jagiellońskiego otrzymał w 1954 roku.

W latach 1965—1967 był prof. Szafran dyrektorem Ogrodu Botanicznego UJ, od 1957 r. aż do śmierci kierował Pracownią Bryologiczną Instytutu Botaniki PAN, był członkiem Rady Naukowej tegoż Instytutu, b. współpracownikiem Komisji Fizjograficznej PAU, członkiem Komisji Biologicznej Oddziału PAN w Krakowie oraz członkiem Polskiego Towarzystwa Botanicznego i Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika.

Działalność naukowa prof. Szafrana dotyczyła paru różnych dziedzin botaniki. Jego praca doktorska była w pełnym tego słowa znaczeniu pionierska. On to bowiem pierwszy w Polsce zastosował do badań nad historią roślinności metodę analizy pyłkowej, która dziś ma tak duże znaczenie w nauce. Jednakże umiłowaną dziedziną, której prof. Szafran oddawał się przez całe swe życie z niesłabnącą pasją, była bryologia. Długą serię swych prac o mchach zapoczątkował jeszcze w 1928 r. publikacją pt. „Zapiski bryologiczne z Tatr“.

Przez 10 lat poprzedzających drugą wojnę światową prof. Szafran spędzał wszystkie sezony letnie w czarnohorskiej stacji doświadczalnej na Zawojeli, gdzie prowadził badania nad podniesieniem wydajności połonin w Karpatach Wschodnich. Z tego okresu pochodzi szereg jego rozpraw napisanych wspólnie z W. Swederskim,

o dużym znaczeniu praktycznym. Nie zapominał o mchach, które zbierał przy wszystkich okazjach, a poczynione odkrycia zamieścił w pracy pt. „Materiały do flory mchów Karpat Pokuckich“. Czarnohora urzekła prof. Szafrana na resztę życia, tu bowiem spędził swe najpiękniejsze chwile, do których jakże często wracał w rozmowach z przyjaciółmi.

Po przeniesieniu się do Krakowa prof. Szafran zajmował się już wyłącznie mchami. Powstają jego piękne prace nad rozmieszczeniem mchów w Pieninach, Tatrach, w Beskidzie Śląskim i Małym oraz na Jurze Krakowsko-Wieluńskiej i w Niecce Nidziańskiej. Sporo uwagi poświęca zagadnieniom związanym z ewolucją mchów. Rozprawa z tego zakresu pt. „Próba wyjaśnienia związku filogenetycznego między sekcjami torfowców“ stała się podstawą jego przewodu habilitacyjnego.

Szczególne znaczenie posiadają prace prof. Szafrana nad mchami kopalnymi wieku trzeciorzędowego i czwartorzędowego, zapoczątkowane jeszcze w 1934 r. publikacją pt. „Mchy dyluwium w Staruni“. Prace te zyskały mu szerokie uznanie.

Ukoronowaniem działalności naukowej prof. Szafrana stała się wydana w latach 1957 i 1961 przez Instytut Botaniki PAN dwutomowa flora mchów Polski. Zawarta w niej jest suma umiejętności, doświadczenia i ogromnego trudu, jaki poświęcił on poznaniu mchów naszego kraju.

W ostatnich miesiącach swego życia prof. Szafran pracował nad „Kluczem do oznaczania mchów okolic Krakowa“, pomyslanym przede wszystkim jako pomoc dla studentów studiujących biologię. (Będą poczynione starania, ażeby pozostawiony maszynopis uzupełnić i oddać do druku).

Uczniów prof. Szafran miał niewielu, co jest zrozumiałe, gdy się zważy jak stosunkowo wąską specjalnością jest nauka o mchach. Należy do nich dr M. Kuc, autor szeregu rozpraw bryologicznych dotyczących różnych obszarów Polski i Spitsbergenu. Pod kierunkiem prof. Szafrana wykonały swe prace mgr A. Pałkowska i mgr Z. Waclawska. Zawsze chętnie udzielanej przez Profesora pomocy zawdzięczają wiele młodzi bryolodzy z innych ośrodków uniwersyteckich.

Prof. B. Szafran oddany był w całości nauce, skromny i uczynny, a nade wszystko dobry i niesłuchanie pracowity. Jakże wiele jest prac fitosocjologicznych i paleobotanicznych, wykonanych nie tylko w ośrodku krakowskim, które zawierają jego oznaczenia mchów. Gdy był wśród nas, tak na co dzień, nikt nie zdawał sobie sprawy jak dotkliwy stanie się brak tego szlachetnego człowieka.

Andrzej Śröder

SPIS PRAC PROF. DRA B. SZAFRANA

1925. Der Bau und das Alter des Moores von Pakosław bei Ilza in Mittelpolen. Bull. Intern. de l'Acad. Pol. des Sc. et des Lettr., s. 751—768.
1928. Zapiski bryologiczne z Tatr — Bryologische Notizen aus der Tatra. Spraw. Kom. Fizjogr. PAU, 62: 181—184.

1930. Torfowce Polesia—Sphagna von Polesie. Prace Biura Melioracji Polesia, 1 (3): 1—14.
1931. Typy florystyczne połonin w Karpatach Wschodnich — Alpwiesentypen der Ostkarpaten. Pam. Państw. Inst. Nauk. Gospod. Wiejsk., 12: 62—114. Współautor W. Swederski.
1932. Badania nad podniesieniem produkcji roślinnej na pastwiskach górskich i łąkach podgórskich w Karpatach Wschodnich — Untersuchungen über die Steigerung der quantitativen und qualitativen Ertragsfähigkeit der ostkarpatischen Alp — und Talwiesen. Ibidem, 13: 180—237. Współautor W. Swederski.
1933. Badania nad trawami pastewnymi Karpat Wschodnich. I. Kupkówka Aschersona (*Dactylis Aschersoniana* Graebn.) — Beitrag zur Kenntnis der Futtergräser der Ostkarpathen. I. Aschersons Knautgras (*Dactylis Aschersoniana* Graebn.) ein statistisch-vergleichendes Studium. Ibidem, 14: 253—268.
1936. Materiały do poznania łąk w Polsce. I. Typy florystyczne łąk w Łuce nad Dniestrem, pow. Kałusz — Materialien zur Erforschung polnischer Wiesen. I. Wiesen von Łuka am Dniestr, Bezirk Kałusz. Ibidem, 16: 17—68. Współautorzy: W. Swederski i G. Kozij.
1936. Materiały do poznania łąk w Polsce. II. Łąki naddniestrzańskie w okolicach Żurawna w pow. żydaczowskim — Materialien zur Kenntnis der Wiesen in Polen. II. Wiesen im Umgebung von Żurawno am Dniestr, Bezirk Żydaczów. Ibidem, 16: 141—179. Współautor W. Swederski.
1936. Dalsze badania nad podniesieniem wydajności połonin wschodnio-karpackich — Weitere Untersuchungen über die Steigerung der Ertragsfähigkeit der Ostkarpathischen Alpwiesen. Ibidem, 16: 267—308. Współautor W. Swederski.
1939. Flora dryasowa w Krościenku nad Dunajcem. Flora mchów — The Dryas-flora of Krościenko on the river Dunajec. The moss flora. Biul. Państw. Inst. Geol. 24: 13—26. Drugie wydanie 1950.
1939. Rodzaje polskich mchów. Kosmos B, 64: 27—101.
1946. Próba wyjaśnienia związku filogenetycznego między sekcjami torfowców — Un essai d'explication des relations phylogénétiques entre les sections des Sphaignes. Acta Soc. Bot. Pol. 17: 219—237.
1948. Mosses from the Pliocene deposits of Krościenko in Poland. Bull. de l'Acad. Pol. des Sc. et des Lettr., s. 101—115.
1948. Przeżytki z epok ubiegłych we florze mchów Polski i wschodnich krain sąsiednich — Relicts of past epochs in the moss flora of Poland and adjacent eastern regions. Ochrona Przyrody, 18: 41—65.
1948. Klucz do oznaczania najpospolitszych mszaków i paprotników. Państw. Zakłady Wyd. Szkolnych, Warszawa, ss. 5—48.
- 1949—1950. Pochodzenie torfowców — The origin of the Sphagna. Acta Soc. Bot. Pol., 20: 35—44.
1950. *Trachycystis Szaferi* a new species of moss from the Miocene of Poland. Ibidem, 20: 247—250.
1950. Przyczynek do poznania mszaków na obszarze rezerwatów stepowych nad dolną Nidą — Contribution to the knowledge of Bryophyta in the steppe reservations on the lower Nida river. Ochrona Przyrody, 19: 151—162.
1952. Mchy plejstoceńskie Polski i sąsiednich obszarów wschodnich — Pleistocene mosses from Poland and the adjacent eastern territories. Biul. Państw. Inst. Geol., 68: 5—38.
1952. Mszaki Pienin — Les muscinés des Piénines. Ochrona Przyrody, 20: 89—117.
1954. Zapiski bryologiczne z Karpat Zachodnich (Beskidy, Tatry, Pieniny) — Bryological records from the Western Carpathians (the Beskids, the Tatras and the Pieniny Mountains). Fragm. Florist. et Geobot., 2: 143—167.
1955. Mchy Jury Krakowsko-Wieluńskiej z uwzględnieniem rezerwatów przyrody — The mosses of the Cracow-Wieluń Jurassic mountain range with consideration of natural reserves. Ochrona Przyrody, 23: 213—254.
- 1957, 1961. Flora polska. Rośliny zarodnikowe Polski i ziem ościennych. Mchy (Musci), 1: 448, 2: 405. Warszawa, PWN.
1957. Biologia rozsiewania zarodników u mszaków. Wiad. Bot., 1: 159—174.
1958. Tortońskie mchy ze Starych Gliwic na Śląsku — Tortonian mosses from Stare Gliwice in Silesia. Monogr. Bot., 7: 61—68.

1960. Zagadnienie ewolucji mchów. *Wiad. Bot.*, 4: 173—181.
1962. Mchy ery paleozoicznej. *Wiad. Bot.*, 6: 193—204.
1963. Flora słodkowodna Polski. Bryophyta I. Musci — Mchy. ss. 220. Warszawa, PWN.
1964. Tortońskie mchy z „Zatoki Gdowskiej“ — Tortonian mosses from „Zatoka Gdowska“ (environs of Cracow). *Acta Soc. Bot. Pol.* 33: 557—561.
1965. Mchy Beskidu Śląskiego i Małego — The mosses of the ranges Beskid Śląski and Beskid Mały (Polish Western Carpathians). *Fragm. Florist. et Geobot.* 11: 605—630.
1968. Wykaz mchów zebranych w okolicach Przemyśla — List of mosses collected in the environs of Przemyśl (South-eastern Poland). *Ibidem*, 14: 237—239.
1968. *Takakia* Hott. et In. nowy rodzaj wątrobowca. *Wiad. Bot.*, 12: 279—282.